

Comparative comparison of combined war with hybrid war and all-out war

Fathollah kalantari ¹

1. Department of National Security, Faculty of National Security, Higher National Defense University, Tehran, Iran, E-mail: ffkalantari@chmail.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received

06 April 2025

Received in revised form

02 June 2025

Accepted

06 August 2025

Published online

22 September 2025

Keywords:

combined war, hybrid, cognitive, comprehensive, limited.

ABSTRACT

Objective :Emerging wars have multi-dimensional and multi-layered challenges. Combined, hybrid and all-out war are three different concepts that are mistakenly used interchangeably. For this reason, the main purpose of the research is to explain the differences between the three wars.

Methodology: The type of applied-developmental research was done in a comparative-exploratory and mixed (quantitative-qualitative) way. The sample size is 20 people, the method of collecting information is field and library.

Findings: According to the findings of the research, hybrid war emphasizes the precise coordination between different tools at a specific time, while combined war refers to the use of various long-term methods and strategies on a wider scale. Combined and hybrid warfare seeks limited pressure or specific objectives by using weak points, but all-out warfare is for the complete destruction of the enemy with a totalitarian and unrestricted objective.

Originality: According to the results of the research, hybrid war is more immediate and complex with an emphasis on the simultaneity of tools, while combined war emphasizes the use of a variety of methods in a longer period of time. The goal of combined and hybrid war is to weaken the enemy or change political behavior, but the goal of all-out war is to impose will with many destructive effects .

Cite this article: kalantari, fathollah. (2025). Comparative comparison of combined war with hybrid war and all-out war. *Warfare study Quarterly* 25 (7), 31-53.

DOI: 10.22034/qjws.2025.2057223.1277

© The Author(s)

Publisher: Command and Staff University

مقایسه تطبیقی جنگ ترکیبی با جنگ هیبریدی و جنگ همه جانبه

فتح... کلانتری ✉

گروه امنیت ملی، دانشکده امنیت ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران، رایانامه: ffkalantari@chmail.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله:	زمینه و هدف: جنگ‌های نوظهور چالش‌های چندبعدی و چندلایه‌ای دارند. جنگ ترکیبی، هیبریدی و همه جانبه سه مفهوم متفاوت هستند که اشتباهی به جای یکدیگر استفاده می‌شوند. به همین دلیل هدف اصلی تحقیق تبیین تفاوت‌های سه جنگ یاد شده است.
مقاله پژوهشی	
تاریخ دریافت:	روش: نوع تحقیق کاربردی- توسعه‌ای به روش تطبیقی- اکتشافی و به- صورت آمیخته (کمی- کیفی) انجام شده است. حجم نمونه ۲۰ نفر، روش گردآوری اطلاعات میدانی و کتابخانه‌ای است.
تاریخ بازنگری:	یافته‌ها: طبق یافته‌های تحقیق جنگ هیبریدی بر هماهنگی دقیق میان ابزارهای مختلف در یک زمان مشخص تأکید دارد، در حالی که جنگ ترکیبی بیشتر به استفاده از روش‌ها و راهبردهای متنوع طولانی‌مدت و در مقیاس گسترده‌تر اشاره می‌کند. جنگ ترکیبی و هیبریدی به دنبال فشار محدود یا اهداف مشخص با استفاده از نقاط ضعف است اما جنگ همه جانبه برای نابودی کامل دشمن با هدفی تمامیت‌خواهانه و بدون محدودیت است.
تاریخ پذیرش:	نتیجه‌گیری: طبق نتایج تحقیق جنگ هیبریدی فوری‌تر و پیچیده‌تر با تأکید بر همزمانی ابزارهاست، در حالی که جنگ ترکیبی بیشتر بر استفاده از تنوع روش‌ها در بازه زمانی طولانی‌تر تأکید دارد. هدف جنگ ترکیبی و هیبریدی تضعیف دشمن یا تغییر رفتار سیاسی است اما هدف جنگ همه‌جانبه تحمیل اراده با تأثیرات مخرب فراوان است.
تاریخ انتشار:	
کلیدواژه‌ها:	
جنگ ترکیبی، هیبریدی، شناختی، همه جانبه، محدود.	
۱۴۰۴/۰۱/۱۷	
۱۴۰۴/۰۳/۱۲	
۱۴۰۴/۰۵/۱۵	
۱۴۰۴/۰۶/۳۱	

استناد: کلانتری، فتح... (۱۴۰۴). مقایسه تطبیقی جنگ ترکیبی با جنگ هیبریدی و جنگ همه جانبه. فصلنامه مطالعات

جنگ، ۲۵ (۷)، ۳۱-۳۱.

DOI: 10.22034/qjws.2025.2057223.1277

ناشر: دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

مقدمه

مفهوم جنگ در طول تاریخ دستخوش تغییرات بسیاری گردیده و به تبع تغییر صحنه نظام بین‌الملل، بازیگران و ابزارهای مورد استفاده آنها، مفاهیم زیادی تغییر کرده و حتی برخی مفاهیم جدید نیز به وجود آمده است. در همین راستا، جنگ نیز در مفهوم امروزی بسیار متفاوت‌تر از مفهوم آن در قرون گذشته است و علاوه بر ابزارها، شیوه‌های جدیدی نیز به وجود آمده است. یکی از مهمترین مفاهیم که خصوصاً در سال‌های اخیر مورد توجه و استفاده بسیاری از کشورها قرار گرفته است، مفهوم جنگ ترکیبی می‌باشد هرچند به اعتقاد بسیاری از کارشناسان، پدیده‌ی جدیدی نیست اما با پیشرفت بشر خصوصاً در عرصه تکنولوژی و اطلاعات، به یکی از پرکاربردترین مفاهیم در ادبیات نظامی کشورها بدل گشته است. به همین دلیل نیروی نظامی هر کشوری نیاز دارد تا اطلاعات خود را در خصوص مدرن‌ترین، جدیدترین و موثرترین مفاهیم نظامی، به روز نگه دارد تا علاوه بر فراهم نمودن آمادگی لازم جهت مقابله با آنها، خود نیز بتواند از جدیدترین تجهیزات و روش‌ها سود ببرد (کمال‌زارع، ۱۴۰۳: ۱۲).

با توجه به شرایط کنونی نظام بین‌الملل که در آن مرز میان جنگ و صلح برداشته شده و اکثر کشورها به طور دائم در حال تلاش برای نفوذ در امور سایرین به طرق مختلف هستند، درک و تبیین ماهیت، ابزار و مولفه‌های جنگ ترکیبی و جنگ همه جانبه و شناسایی اولویت‌های جنگ ترکیبی قدرت‌ها، می‌تواند در موارد زیر دارای اهمیت باشد:

- ۱- شناسایی حوزه‌های کاربردی جنگ همه جانبه، جنگ ترکیبی و جنگ هیبیری،
- ۲- شناسایی و اولویت‌بندی مخاطبین جنگی و عرصه‌های آن،
- ۳- شناسایی پیامدهای جنگ و اولویت‌بندی نحوه‌ی پاسخگویی به تهدید با توجه به سطح و شدت تهدید.

با توجه به اهمیت جنگ ترکیبی در شرایط کنونی نظام بین‌الملل، تهدیدات ترکیبی دائمی علیه جمهوری اسلامی ایران و تلاش‌های گسترده قدرت‌ها جهت نفوذ و تضعیف این نظام، عدم پژوهش در این زمینه می‌تواند مسائل و مشکلاتی نظیر موارد زیر را به همراه داشته باشد:

- ۱- ایجاد ناهماهنگی در نحوه تبیین مفاهیم جنگ و خلط نمودن الگوهای جنگی،

۲- غفلت از ابزارها، تاکتیک‌ها، مخاطبی جنگ و عرصه‌هی جنگی. با توجه به موارد بالا آنچه که دغدغه اصلی محقق تعیین حدود و ثغور الگوها و رویکردهای حاکم بر جنگ است. به همین دلیل مسئله تحقیق واکاوی پارادایم‌های جنگ است. سوال اصلی پژوهش حاضر این است که وجوه اشتراک و افتراق جنگ ترکیبی با جنگ هیبریدی و جنگ همه جانبه کدامند؟ این تحقیق سوال محور و اکتشافی است، نتیجه‌گیری از طریق پاسخگویی به سوال اصلی محقق می‌شود به همین دلیل نیازی به تعیین هدف و تدوین فرضیه ندارد.

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

مبانی نظری

انواع جنگ

همراه با تکامل اجتماعی جوامع بشری و پا به پای تحولات سیاسی، اقتصادی علل و انگیزه‌ها و اشکال و اهداف جنگ‌ها نیز تغییر می‌کنند و دگرگون می‌شوند به‌عنوان مثال بر اساس هدف، جنگ به جنگ‌های عادلانه و غیرعادلانه؛ بر مبنای مقیاس‌های جغرافیایی، به جنگ‌های محلی، منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای و جهانی (عمومی)؛ با توجه به انضباط و تاکتیک، به جنگ‌های منظم (کلاسیک) و نامنظم (چریکی)؛ بر اساس سطح جغرافیایی، به جنگ‌های دریایی، هوایی و زمینی؛ بر اساس قلمرو، به جنگ‌های داخلی و خارجی تقسیم می‌شوند. همچنین جنگ‌ها بر مبنای نوع ابزار، به جنگ‌های هسته‌ای و غیر هسته‌ای قابل تقسیم است. بررسی مقوله جنگ و منازعات میان کشورها نیز نشان می‌دهد که تا پایان جنگ جهانی دوم، غلبه با جنگ‌های سخت متکی بر قدرت سخت است، لکن از این تاریخ به بعد انواع جنگ‌های دیگر د رکنار جنگ سخت موضوعیت پیدا می‌کند (Clausewitz, 34:2019).

در یک بررسی اجمالی می‌توان می‌توان این جنگ‌ها را به‌صورت زیر دسته بندی کرد: **جنگ سخت:** تا پایان جنگ جهانی دوم (۱۹۴۵م) غلبه با این نوع جنگ‌ها می‌باشد. جنگ سخت متکی بر قدرت سخت نظامی _ امنیتی است.

جنگ نیمه سخت: در دوره نظام دو قطبی، از پایان جنگ جهانی دوم تا مقطع فروپاشی شوروی سابق (۱۹۹۱م) این جنگ شکل گرفته و متکی بر تهدیدات نیمه

سخت بود. البته در این دوره جنگ های سختی همانند جنگ تحمیلی عراق علیه ایران با حمایت قدرت های غربی شکل گرفت و به مدت هشت سال به طول انجامید.

جنگ نرم: این نوع جنگ از فروپاشی شوروی شروع و تاکنون ادامه داشته و متکی بر تهدیدات نرم و قدرت نرم فرهنگی و اجتماعی است. آمریکایی ها با استفاده از این نوع جنگ تاکنون موفق به تغییر چندین رژیم سیاسی در کشورهای مورد نظر شدند. انقلاب های رنگی که در چندین کشور بلوک شرق و شوروی سابق رخ داد، در واقع نمونه ای از جنگ نرم است. آمریکایی ها با استفاده از قدرت نرم موفق به تغییر رژیم های سیاسی در کشورهایی چون لهستان، گرجستان، چک اسلواکی، قرقیزستان، اکراین و تاجیکستان گردید. در تمامی این دگرگونی های سیاسی بدون استفاده از ابزار خشونت و صرفاً با تکیه بر قدرت نرم و ابزار رسانه، با تغییر در ارزش ها و الگوهای رفتاری از رژیم های سیاسی حاکم مشروعیت زدایی گردید و از طریق جنبش های مردمی و ایجاد بی ثباتی سیاسی، قدرت سیاسی جابه جا شد (شریفی، ۱۴۰۳: ۴۲۴).

جنگ همه جانبه: به نوعی از جنگ گفته می شود که در آن تمام منابع و توانمندی های کشور به کار گرفته می شوند تا هدف های جنگی به دست آیند. این نوع جنگ شامل بسیج تمامی نیروهای نظامی، اقتصادی، اجتماعی، و حتی فرهنگی است. در جنگ همه جانبه، هدف تنها شکست نظامی دشمن نیست، بلکه تلاش می شود تا تمامی ابعاد جامعه دشمن تضعیف شود (Mahmood, 127: 2021).

جنگ همه جانبه وادار کردن دشمن به تسلیم با استفاده از تمامی اقدامات اقتصادی، نظامی و سیاسی. اقدامات اقتصادی دشمن را از منابع حیاتی محروم می کند. اقدامات نظامی با کشتن و پراکنده کردن سربازان انهدام و یا غنیمت گرفتن سلاح و ... ارتش او را منهدم می سازد. اقدامات سیاسی موجب از بین رفتن امید دشمن به پیروزی و در نهایت تزلزل در اراده او می شود (نوروزی، ۱۳۹۵: ۳۰۴).

جنگ محدود: جنگ محدود به نوعی درگیری نظامی اطلاق می شود که در آن اهداف، منابع و دامنه عملیات ها محدود هستند. در این نوع جنگ، معمولاً هر دو طرف از به کارگیری تمامی ظرفیت های نظامی، اقتصادی و انسانی خود اجتناب می کنند و تلاش می شود که تأثیرات جنگ به حداقل محدود شود. هدف ممکن است تنها دستیابی به یک نتیجه خاص و معین باشد، نه تخریب کامل دشمن. جنگ محدود دارای سه ویژگی

مهم است: الف- محدودیت در زمان، ب- محدودیت در مکان و جغرافیا یا صحنه عملیات، پ- محدودیت در به کارگیری سلاح و تجهیزات (نوروزی، ۱۳۹۵: ۲۱۴).

جنگ هیبریدی

آنچه مسلم است به علت پیچیدگی و تنوع راهبردها، روش‌ها، ابزارها، کنش‌ها و واکنش‌ها در جنگ هیبریدی تعریف واحدی از این جنگ موجود نیست. به نظر می‌رسد عصری جدید در تاریخ جنگ در حال وقوع است، بنابراین جنگ‌های پیچیده و پر ابهام، پر ابزار و متنوع از روش‌ها، از ویژگی‌های جنگ هیبریدی هستند. در این جنگ هدف اصلی دشمن شوراندن جامعه علیه حاکمیت با طراحی و پیاده سازی چندین عملیات زنجیروار زمینه برای اعمال فشار از درون بر یک حاکمیت و تقویت و تکمیل آن با اعمال فشارهای مستقیم اما ضعیف به آن حاکمیت است. در جنگ هیبریدی مهمترین عاملی که به کمک دشمن می‌آیند، غفلت راهبردی سیستم اطلاعاتی - امنیتی کشور حریف است به طوری که اولین مرحله فهم نادرست و یا ناقص جنگ ترکیبی دشمن است (Gardner, 23:2021). در عصری هستیم که غالباً نوع جنگ‌ها عوض شده و از جنگ‌های سخت و عینی به جنگ‌های نامرئی، نرم و ذهنی تبدیل شده است. دشمن با به کارگیری هوشمند هرآنچه برایش میسر است ابتدا شکاف‌ها، چالش‌ها و آسیب‌پذیری‌های اجتماعی طرف مقابلش را با انجام عملیات‌ها و طراحی‌های هوشمند اطلاعاتی پیدا کرده و با انجام یکسری برآوردهای اطلاعاتی دقیق از این شکاف‌ها، چالش‌ها و نقاط آسیب اجتماعی عملیات جنگ هیبریدی را طراحی کرده و در مرحله دوم با دستکاری نرم و آرام و بعضاً ایجاد عملیات کم شدت، «ذهنیت اجتماعی» را دستکاری کرده و هم‌نخبگان و هم توده‌های طرف مقابلش را نسبت به حاکمیت بدبین، بی اعتماد و ناامید کرده و با انجام عملیات‌های زنجیرواری که در مرحله قبل طراحی کرده و یا بعضاً بر اثر شرایط ایجاد شده بازطراحی می‌کند، از اعتراض شروع شده و به آشوب و ونهایت براندازی ختم می‌نماید. یعنی در حالت عادی نخبگان و توده به‌عنوان بازوان و نیروهای حاکمیت هستند که به قوی شدن حاکمیت کمک می‌کنند ولی حین و بعد از جنگ ترکیبی خودشان به عامل فشاری به حاکمیت تبدیل می‌شوند و اگر حاکمیتی نتواند بموقع جنگ هیبریدی را فهم کند، لذا هزینه‌های گزافی را باید در بلند مدت انجام دهد تا شاید بتواند تاب آور شود. جنگ هیبریدی همساز کردن دو یا چند عنصر ناسازباهم است. و یکی از دلایل پیچیدگی آن هم همین است. میدان جنگ ترکیبی در واقع فاصله

بین دوگوش انسان است. شروع جنگ ترکیبی می تواند زیستی، سخت نظامی، تحریم و عوامل اقتصادی و ... باشد ولی انتهای آن شناختی است (دوستی مطلق، ۱۴۰۴: ۲۵).

جنگ ترکیبی

هنر و علم به کارگیری ظرفیت‌های ملی و قابلیت‌های فراملی و همچنین ترکیب هوشمندانه ابزارها و شیوه‌های ابتکاری توسط بازیگران دولتی و غیردولتی به‌منظور انزوای سیاسی و بی‌ثبات‌سازی و تحمیل اراده بر دشمن است. در جنگ ترکیبی حتی - الامکان از درگیری مستقیم اجتناب می‌گردد و سطوح جنگ درهم‌تنیده و حفاصل بین خودی- دشمن و جنگ- صلح وجود ندارد. جنگ ترکیبی در بستر روایت‌سازی و تصویرسازی هوشمندانه از نقاط ضعف و نارسایی‌های موجود با تأکید بر ابزار و روش‌های غیرنظامی در منطقه خاکستری انجام می‌شود. جوهره اصلی جنگ ترکیبی شناخت و ادراک است، چنانچه جنگ ترکیبی منجر به تغییر شناخت، باور، رفتار و نهایتاً تغییر تصمیم‌گیری نشود، دارای اثر ترکیب نبوده و جنگ ترکیبی محسوب نمی‌شود. همه جنگ‌ها ترکیبی هستند، اما یک روش ترکیبی خاص برای انجام جنگ نیز وجود دارد. برخلاف جنگ‌های نظامی محور، مرکز ثقل آن عمدتاً در حوزه نظامی قرار ندارد. درحالی‌که ظاهر تجربی جنگ ترکیبی در ماهیت خود بسیار بدیع نیست، می‌تواند به‌طرز شگفت‌آوری جدید باشد و از موردی به مورد دیگر متفاوت باشد (کلانتری، ۱۴۰۴: ۲۶). جنگ ترکیبی به معنای محدود، ماهیت راهبردی دارد و با سه ویژگی کلیدی و هماهنگی ترکیبی آن‌ها قابل شناسایی است:

- ۱- تمرکز تصمیم بین جنگ- درگیری در درجه اول بر طیف وسیعی از مراکز ثقل غیرنظامی. این‌ها می‌تواند شامل اراده سیاسی، اقتصاد، فرهنگ، روانشناسی، مشروعیت یا اخلاق باشد. از این‌رو، موفقیت در جنگ ترکیبی لزوماً مستلزم پیروزی نظامی نیست.
- ۲- عملیات در سایه و ترکیب مفاهیم مختلف مانند جنگ و صلح، دوست و دشمن، امنیت داخلی و خارجی، حوزه‌های غیرنظامی و نظامی، بازیگران دولتی و غیردولتی. این امر خطوط سنتی نظم و مسئولیت‌ها را محو می‌کند و در نتیجه باعث ایجاد ابهام و اجتناب از انتساب به‌منظور فلج کردن فرآیندهای تصمیم‌گیری حریف می‌شود. این به‌نوبه خود گزینه‌های مخالف را برای پاسخ محدود می‌کند و به حیاتی‌ترین

آسیب‌پذیری‌های او در چنین مواردی به روشی غیرخطی حمله می‌کند، درحالی‌که از رویارویی با نقاط قوت خود اجتناب می‌کند.

۳- استفاده از ترکیبی خلاقانه و موازی از ابزارها، روش‌ها، راهکنش‌ها، راهبردها و مفاهیم مختلف غیرنظامی و نظامی، منظم و نامنظم، باز و مخفیانه، در نتیجه ایجاد فرم‌های ترکیبی همواره نوین. به‌طور خلاصه: ترکیب استفاده مناسب از قدرت سخت با طیف گسترده‌ای از عناصر قدرت نرم با استفاده خلاقانه از قدرت هوشمند (Bilal, 12: 2022). درحالی‌که بازیگران جنگ ترکیبی عموماً به راهبردهای خلاقانه و غیرمستقیم جنگ محدود و استفاده محدود از نیروی نظامی متوسل می‌شوند، باید تأکید کرد که جنگ ترکیبی به‌طور بالقوه شامل تمام سطوح تشدید می‌شود. اصطکاک و عدم اطمینان همیشه بخشی از بازی است و میزان کنترل قدرت سخت و زور ممکن است از کنترل خارج شود. با توجه به تمرکز آن بر طیف وسیعی از مراکز ثقل غیرنظامی، یک تصمیم نظامی به این عنوان برای بازیگران جنگ ترکیبی برای دستیابی به اهداف سیاسی خود الزامی نیست. همان‌طور که در «دونباس» یا در طول جنگ دوم هند و چین اتفاق افتاد، از نظر نظامی ممکن است برای بازیگر جنگ ترکیبی کافی باشد که مانع از تصمیم‌گیری حریف خود در مورد جنگ در میدان نبرد نظامی شود، درحالی‌که به دنبال تصمیم‌گیری در مورد یک مرکز ثقل غیرنظامی است. روحیه و مشروعیت در این زمینه می‌تواند به سلاح قوی تبدیل شود (Johann, 12: 2019). جنگ‌های ترکیبی یک محدوده کامل از انواع مختلف جنگ شامل قابلیت‌های مرسوم، راهکنش‌ها و شکل‌های غیرمعمول، فعالیت‌های تروریستی (خشونت و زورگویی‌های بی‌رویه و بی‌نظمی جنایی) را دارا است.

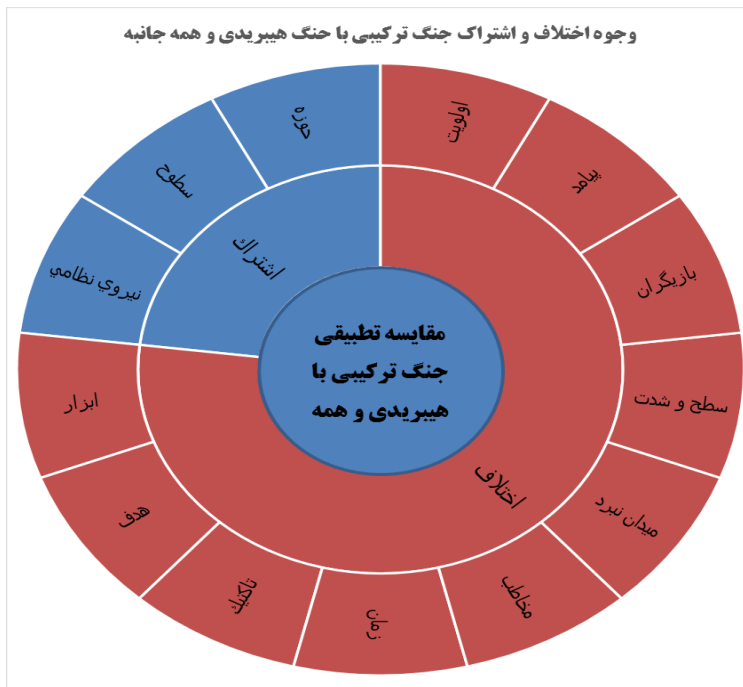
جنگ‌های ترکیبی می‌توانند توسط هر دولتی و انواعی از عاملین شبه‌دولتی انجام گیرند همچنین این فعالیت‌های مختلف، می‌توانند توسط اتحادیه‌های مختلف انجام شوند. ولی به‌طور کلی به‌صورت عملیاتی و راهکنشی، در داخل یک منطقه جنگی هدایت و برنامه‌ریزی می‌شوند تا اثرگذاری مؤثر در ابعاد فیزیکی و روانی یک جنگ را داشته باشند. این تأثیرات را در همه مراحل جنگ می‌توان به دست آورد. در سطح راهبردی، بسیاری از این جنگ‌ها، اجزائی معمول و غیرمعمول داشته‌اند (Solmaz, 90: 2022).

مدل مفهومی تحقیق

در تحقیق‌های نظامی معمولاً سه مدل فرآیندی، کارکردی و محتوایی بیشترین کاربرد را دارد. مدل مفهومی این تحقیق کارکردی است. در این مدل:

- تمرکز: بر نقش و عملکرد بخش‌ها یا اجزاء مختلف یک سیستم.
- هدف: فهمیدن اینکه هر جزء سیستم چه نقشی ایفا می‌کند و چگونه در کارکرد کلی تأثیر می‌گذارد.
- کاربرد: اغلب در تحلیل سیستم‌ها برای بهبود عملکرد یا کارایی استفاده می‌شود.

طبق شکل زیر در این مدل ابتدا وجوه مشترک سه نوع جنگ ترکیبی، هیبریدی و همه جانبه بیان شده و سپس وجوه اختلاف این جنگ‌ها در ده حوزه: ابزار- هدف- تاکتیک- زمان- مخاطب- میدان نبرد- سطوح و شدت جنگ- بازیگران، پیامد و اولویت جنگ، بررسی و تجزیه و تحلیل شده است.

شکل (۱) مدل مفهومی تحقیق

پیشینه‌های پژوهش

۱- هووینن، (۲۰۱۱)، در مقاله‌ای با عنوان: جنگ ترکیبی؛ جنگ ترکیبی دیگر، به این نتیجه رسیده که از دیدگاه زبان‌شناسی اصطلاح جنگ ترکیبی نسبت به اصطلاحات جنگ مرکب با عملیاتی با گستره‌ای وسیع احتمالاً بهتر بتواند درک مناسبی از پیچیدگی‌ها و روش‌های گوناگون جنگ مدرن ارائه دهد. دقیقاً همان‌طور که جی ای آ در ایالات متحده عنوان کرد تهدیدها و جنگ‌ها به دلیل ماهیت توصیفی کلمه‌ی ترکیبی می‌توانند از نوع ترکیبی باشند.

۲- هافمن ویرجینیا، (۲۰۰۷)، در مقاله‌ای با عنوان: جنگ در قرن بیست و یکم: ظهور جنگ ترکیبی، بیان نمودند که دشمنان در جنگ‌های ترکیبی از فناوری‌های مدرن اقتصاد جهانی بهره خواهند برد و ما را با حالات نامتقارن عملیات و راهکنش‌های غیرمنتظره روبرو خواهند کرد. آن‌ها از سامانه‌های نظامی به شکل‌های جدید بهره خواهند برد و مرتباً رشد کرده و از راهکنش‌ها، فن‌ها و روال‌های خلاقانه که بیشترین بازده را دارند استفاده خواهند کرد. این ارزیابی نشان‌دهنده‌ی محیطی پیچیده‌تر برای درگیری‌های نامنظم است که نیازمند انطباق نهادی و توجه بیش‌ازپیش است.

۳- بختیاری و ساعدی، (۱۳۹۸)، در مقاله‌ای با عنوان: روند تکاملی جنگ و جنگ ترکیبی (از منظر فرماندهی و کنترل) به این نتیجه رسیدند که جنگ ترکیبی شکل پیچیده و پیشرفته‌ای از جنگ در ابعاد ملی است که به دلیل وجود تهدیدات نوین و پیچیدگی ماهیت آن‌ها، شناخت چگونگی عملکرد فرماندهی و کنترل در سطوح مختلف و راهکارهای پیاده‌سازی آن در این حوزه‌ها امری ضروری تلقی می‌شود و به همین دلیل است که راهبری و هدایت منابع تحت این شرایط نیاز به فرماندهی و کنترل در سطح ملی دارد.

۴- قاسمی و اسماعیلی فرزین، (۱۳۹۶)، در مقاله‌ای با عنوان: جنگ ترکیبی در سیستم بین‌المللی پیچیده - آشوبی در فضای پست‌مدرن ایده محوری عمل می‌کند که در آن افکار عمومی متأثر از رشد فزاینده روند جهانی‌سازی رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی خارج از کنترل دولتی و به شدت حساس نسبت به مسائل امنیتی و حقوق بشری، نقشی اساسی در شکل‌دهی به سیاست‌های ملی و خارجی دولت‌ها و سیاست‌های جهانی سازمان‌های بین‌المللی ایفا می‌کنند. در این چارچوب اولین مؤلفه نظام بین‌الملل در محیط پیچیده و آشوبی که همان حساسیت به مقادیر اولیه یا اثر پروانه‌ای و همچنین

قانون قدرت است، خود را نشان می‌دهد؛ بدین معنا که کنشگر جنگ ترکیبی با صرف انرژی بسیار کم در صحنه عملیات فیزیکی اثرات شدیدی را بر صحنه عملیات روان‌شناختی یا افکار عمومی وارد می‌نماید.

وجوه اشتراک پیشینه‌های یاد شده با این مقاله پرداختن به تعریف، اصول و مبانی جنگ ترکیبی است. مهمترین افتراق آنها این است که جنگ ترکیبی را معادل با جنگ هیبریدی تعریف کرده‌اند و هیچکدام از روش تطبیق- اکتشافی استفاده نکرده‌اند. مهمترین نوآوری این مقاله پرداختن به وجوه اشتراک جنگ همه جانبه با جنگ ترکیبی و جنگ هیبریدی و همچنین مشخص نمودن مرز و تفاوت بین سه جنگ همه جانبه، ترکیبی و هیبریدی است.

روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق از نوع کاربردی- توسعه‌ای است که و به روش مطالعه تطبیقی- اکتشافی با رویکرد آمیخته (کمی و کیفی) انجام شده است. قلمرو تحقیق از نظر زمانی، پس از جنگ روسیه و اوکراین که از مصادیق جنگ هیبریدی است در سال ۲۰۲۲ تا سال ۲۰۲۹ که پایان سند استراتژی جنگ هیبریدی ارتش آمریکا است. از نظر مکانی، شامل جغرافیای جهان، به خصوص کشورهای درگیر مستقیم جنگ مثل ج.ا.ایران، روسیه و اوکراین، جبهه مقاومت، آمریکا و رژیم صهیونیستی است جامعه آماری این تحقیق از صاحب‌نظران و نخبگان حاکمیتی، کشوری و لشکری که حداقل دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد بوده و سه سال به عنوان مدیر در بخش‌های دولتی و لشکری انجام وظیفه کرده باشند. جامعه آماری تحقیق ۲۵ نفر است. چون جامعه آماری کمتر از ۱۰۰ نفر می‌باشد، نمونه‌گیری به صورت تصادفی غیر احتمالی و تمام شمار انجام شده است. اطلاعات این تحقیق از دو روش میدانی و اسنادی گردآوری و از طریق نرم‌افزار SPSS تحلیل شده است. در روش میدانی، با ۲۰ نفر مصاحبه عمیق و هدفمند انجام شده که نتیجه آن از طریق آزمون تی و فاصله اطمینان ۹۵ درصدی در قالب طیف لیکرت در پنج سطح طبقه‌بندی و تحلیل کمی شده است. برای تعیین روایی سوالات مصاحبه از روش روایی محتوا و توزیع دو مرحله‌ای پرسشنامه بین صاحب‌نظران بهره‌برداری و برای تعیین پایایی آن از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است. برای این کار یک نمونه

اولیه شامل ۳ سوال بین استادان دانشگاه عالی دفاع ملی پیش‌آزمون گردید و سپس با استفاده از داده‌های این پرسشنامه‌ها و به کمک نرم‌افزار آماری SPSS میزان ضریب پایایی در آزمون آلفای کرونباخ بزرگتر از ۰/۸ به دست آمد؛ بنابراین سوالات مصاحبه از اطمینان لازم برخوردار است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

۱- وجوه اشتراک جنگ ترکیبی، هیبریدی و جنگ همه جانبه

جنگ ترکیبی، هیبریدی و جنگ همه جانبه دارای سه وجه مشترک هستند:

الف- استفاده از تمام ظرفیت‌ها و قابلیت‌های امنیتی، نظامی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، رسانه‌ای، اقتصادی، فضای مجازی و سایبری در هر سه جنگ.

ب- سطوح تاکتیکی و راهبردی در هر سه جنگ وجود دارد. جنگ ترکیبی و هیبریدی سطح عملیاتی ندارند، این سطح توسط رابطین خارجی و داخلی به شکل پنهان و مخفی انجام می‌شود. اما سطح راهبردی که عمدتاً توسط طراحان خارجی است و سطح تاکتیکی توسط لیدرها و فریب خوردگان میدانی است، به صورت آشکار انجام می‌شود.

پ- در هر سه جنگ از نیروی نظامی با اولویت‌های متفاوت استفاده می‌شود، در جنگ ترکیبی استفاده از نیروی نظامی اولویت دوم است، در جنگ هیبریدی اولویت آخر یا سوم است اما در جنگ همه جانبه استفاده از نیروی نظامی اولویت اول و اصلی است.

درحالی‌که اصطلاحات جنگ ترکیبی و جنگ هیبریدی اغلب به جای یکدیگر به کار می‌روند، در واقع تفاوت‌های ظریفی بین این دو وجود دارد که به رویکردها و عناصرشان مربوط می‌شود.

۲- جنگ ترکیبی

معمولاً به جنگ‌هایی اطلاق می‌شود که هم از نیروهای متعارف و هم نامتعارف در یک چارچوب هماهنگ استفاده می‌کنند. این اصطلاح به ترکیب روش‌ها و ابزارهای مختلف جنگ در سطح تاکتیکی و راهبردی، از جمله نظامی، اقتصادی، دیپلماتیک، سایبری، و اطلاعاتی اشاره دارد. در این نوع جنگ، نیروهای متعارف (مانند ارتش) و نامتعارف (مانند نیروهای شبه‌نظامی) در کنار روش‌های غیرنظامی برای رسیدن به اهداف راهبردی به کار گرفته می‌شوند. این نوع جنگ به‌طور معمول شامل استفاده از توانمندی‌های چندجانبه برای تأثیرگذاری همزمان در جبهه‌ها و حوزه‌های مختلف است.

جنگ ترکیبی ادامه‌دار، گسترده‌تر، ترکیب کلی‌تر و طولانی‌مدت‌تر برای تاثیرگذاری بر چندین جبهه در بلندمدت است.

۳- جنگ هیبریدی

اصطلاح جنگ هیبریدی معمولاً به تهدیداتی اشاره دارد که از ترکیب ابزارهای متنوع در زمان و مکان‌های مختلف استفاده می‌کنند، اما تأکید بیشتری بر فضای غیرنظامی دارند، مانند حملات سایبری، اطلاعات نادرست، یا خرابکاری اقتصادی. این رویکرد بیشتر در تعامل با جامعه و اقتصاد هدف، یا در حوزه‌های غیرنظامی مانند رسانه‌های اجتماعی دیده می‌شود. جنگ هیبریدی به استفاده همزمان و هماهنگ از ابزارهای نظامی و غیرنظامی اشاره دارد. شامل ترکیبی از روش‌های متعارف (مانند حمله نظامی مستقیم) و نامتعارف (مانند جنگ سایبری، عملیات روانی، و استفاده از نیروهای نیابتی) است. هدف جنگ هیبریدی ایجاد بی‌ثباتی فوری و موثر در جوامع هدف و ایجاد آشفتگی در ساختارهای اجتماعی، سیاسی و نظامی دشمن با تمرکز بر استفاده از فناوری‌های مدرن مثل اینترنت و شبکه‌های اجتماعی برای تقویت اثرگذاری است.

به‌طور کلی، هر دو نوع جنگ از ترکیب شیوه‌ها و ابزارهای چندگانه بهره می‌برند، اما جنگ ترکیبی بیشتر در میدان نبرد نظامی و در مقیاس گسترده‌تر در بازه زمانی طولانی‌تر تأکید دارد. جنگ هیبریدی نوعی جنگ فوری‌تر و پیچیده‌تر که بر تهدیدات فراتر از صحنه نظامی تمرکز دارد.

۴- تفاوت جنگ همه جانبه با جنگ ترکیبی

با توجه به تفاوت‌های جنگ ترکیبی با جنگ هیبریدی، می‌توان گفت که جنگ ترکیبی دارای شباهت بیشتری با جنگ همه جانبه است، به همین دلیل این دو جنگ با هم مقایسه می‌شوند.

جنگ ترکیبی استفاده از ابزارهای چندگانه (مانند عملیات نظامی، شناختی، سایبری، اقتصادی و دیپلماتیک) برای تضعیف دشمن و بدون نیاز به درگیری‌های گسترده و کلاسیک است. جنگ ترکیبی محدودتر است و تلاش می‌کند تا بدون وارد شدن به یک جنگ گسترده، با به‌کارگیری نیروهای مخفی، شبه‌نظامی و جنگ اطلاعاتی، از نقاط ضعف دشمن استفاده کند. جنگ ترکیبی تمرکز بر ابزارها و تاکتیک‌های هوشمند و هم‌زمان، از جمله حملات سایبری، جنگ شناختی و عملیات نظامی محدود بدون ورود

به یک جنگ کامل و مستقیم برای دستیابی به اهداف راهبردی خاص مانند تضعیف دشمن یا تغییر رفتار سیاسی دارد. در جنگ ترکیبی جمعیت غیرنظامی ممکن است هدف عملیات شناختی و تبلیغاتی قرار بگیرد، اما به صورت مستقیم نابود نمی‌شود. بنابراین، جنگ ترکیبی دارای رویکردی انعطاف‌پذیر و تاکتیکی تر است. جنگ همه‌جانبه نوعی از جنگ است که در آن تمام منابع کشور (نظامی، اقتصادی، صنعتی، اجتماعی) برای نابودی کامل دشمن و تحمیل اراده بدون هیچ محدودیت بسیج می‌شوند. این جنگ معمولاً هدفی تمامیت‌خواهانه و بدون محدودیت دارد. جنگ همه‌جانبه دارای مقیاسی بسیار گسترده است که شامل نابودی کل ساختارهای نظامی، اقتصادی و اجتماعی دشمن می‌شود. جنگ همه‌جانبه استفاده از تمام ابزارهای ممکن از جمله بمباران‌های گسترده، تحریم‌های شدید و نابودی کلی زیرساخت‌ها. جنگ همه‌جانبه جمعیت غیرنظامی نیز یکی از اهداف اصلی برای شکستن روحیه و کاهش حمایت از جنگ است. بنابراین جنگ همه‌جانبه مفهومی گسترده و شدید با تأثیرات مخرب فراوان برای شکست کامل و تسلیم دشمن است.

۵- تفاوت جنگ همه جانبه با جنگ هیبریدی

با توجه به تفاوت‌های جنگ ترکیبی با جنگ هیبریدی، می‌توان گفت که جنگ هیبریدی نسبت به جنگ ترکیبی دارای شباهت کمتری با جنگ همه جانبه است اما جنگ ترکیبی شباهت بیشتری به جنگ همه جانبه دارد. جنگ هیبریدی بیشتر شیمی کال و متمرکز به تغییر رفتار و انفعال راهبردی مسئولین سیاسی و سپس نظامی است اما جنگ همه جانبه بدنبال تسلیم و یا شکست نیروهای مسلح و تحمیل اراده به فرماندهان نظامی و سپس سیاسی است. در جنگ هیبریدی اولویت با بازدارندگی اجتماعی- سیاسی و جنگ اجتماعی و تاب‌آوری رفتاری است اما در جنگ همه جانبه اولویت با جنگ نظامی و بازدارندگی نظامی- سیاسی و افزایش تاب‌آوری نیروهای مسلح است. جنگ هیبریدی به‌دنبال فرسایش رفتاری است، در جنگ فرسایشی رفتاری تمرکز بر فرسایش سه عنصر: ذهن، ادراک و اراده است. اما جنگ همه جانبه به‌دنبال فرسایش نظامی است، در جنگ فرسایشی نظامی تمرکز بر فرسایش چهار عنصر: منابع، توان رزمی، روحیه و زمان است. جنگ فرسایشی رفتاری که ستون اصلی جنگ هیبریدی است، دردی است که شلیک نمی‌شود بلکه بدنبال معماری و حکمرانی رنج و نهادینه

کردن درد مزمن برای همیشه است. چون کسی که یک دفعه می‌میرد پس از مدتی فراموش می‌شود اما کسی که سال‌ها با مریضی زندگی کرده و با درد و رنج دست و پنجه نرم کرده وقتی می‌میرد هیچ‌وقت در ذهن مردم فراموش نمی‌شود. به همین دلیل الگوی جنگ از فرسایش نظامی به فرسایش رفتاری تغییر کرده تا به‌عنوان ابزاری برای اعمال قدرت ابرقدرت‌ها بر جهان باقی بماند.

جنگ‌های فرسایشی نظامی که ستون اصلی جنگ همه جانبه است، از جنگ جهانی اول گرفته تا منازعات طولانی‌مدت مدرن، همواره بر پایه استهلاک منابع، زمان، توان رزمی و روحیه طرف مقابل استوار بوده‌اند. اما با ورود فناوری‌های نوظهور، به‌ویژه سامانه‌های هوش مصنوعی، واقعیت مجازی، تحلیل رفتاری و مدل‌های زبانی نظامی، صورت‌بندی این فرسایش دگرگون شده است. دیگر مهمات و لجستیک، یگانه منابع قابل استهلاک نیستند؛ بلکه «ذهن»، «اراده» و «ادراک» نیروها، مردم و فرماندهان، به مثابه سرمایه‌های استراتژیک هدف قرار می‌گیرند. فناوری امروز، نه فقط ابزار کشتن، بلکه ابزار طراحی گونه‌ای خاص از درد مستمر و فرسایشی است، دردی که هدفش ناتوان‌سازی تدریجی اراده است، نه الزاماً پایان دادن به زندگی. فرسایش رفتار مقدمه و آغازگر جنگ اجتماعی است.

بر اساس مصاحبه انجام شده با ۲۰ نفر از خبرگان و صاحب‌نظران وجوه اشتراک هر سه نوع جنگ استفاده از تمام مولفه‌ها و عناصر قدرت ملی و همچنین ظرفیت‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، نظامی، سایبری، اطلاعاتی، جغرافیایی، رسانه‌ای، زیست-محیطی و حقوقی است. هر سه جنگ از شیوه‌ها و ابزارهای متنوع استفاده می‌کنند. تفاوت‌های اساسی جنگ ترکیبی، هیبریدی و همه جانبه طبق جدول زیر است.

جدول (۱) تفاوت جنگ ترکیبی، هیبریدی و همه جانبه

ردیف	تفاوت	ترکیبی	هیبریدی	همه جانبه	وزن	میانگین
۱	ابزار جنگ	اولویت با ابزار نرم و نیمه سخت و سپس ابزار سخت	اولویت با ابزار نرم و نیمه سخت و سپس ابزار سخت	اولویت با ابزار سخت و سپس ابزار نیمه سخت و نرم	۴	۴.۷
۲	هدف جنگ	محدودتر- ایجاد آشفستگی در ساختارهای	خاص و محدود- ایجاد آشفستگی در ساختارهای	گسترده‌تر- ایجاد آشفستگی در ساختارهای	۵	۴.۸

ردیف	تفاوت	ترکیبی	هیبریدی	همه جانبه	وزن	میانگین
		اجتماعی، سیاسی و نظامی	اجتماعی، سیاسی و نظامی	نظامی و دولتی		
۳	تاکتیک جنگ	کوچک و محدود- استفاده از ضعف‌ها و کاستی‌های اجتماعی و داخلی	خاص و محدود- استفاده از ضعف‌ها و کاستی‌های اجتماعی و داخلی	گسترده و وسیع- استفاده از ضعف‌ها و تهدیدهای نظامی	۵	۴.۱
۴	زمان جنگ	کلی‌تر و طولانی‌مدت‌تر برای تأثیرگذاری بر چندین جبهه	کلی‌تر و محدودتر برای تأثیرگذاری بر چندین جبهه	خاص و محدود در زمان جنگ برای تأثیرگذاری در یک جبهه	۵	۴.۳
۵	مخاطب جنگ	به نظامی و غیرنظامی و نامشخص (دوست، دشمن، خودی، بی‌طرف) حمله شناختی و تبلیغاتی انجام می‌شود	نظامی و غیرنظامی و نامشخص (دوست، دشمن، خودی، بی‌طرف) به غیرنظامیان حمله شناختی و رسانه‌ای انجام می‌شود	به نظامی و غیرنظامی حمله انجام می‌شود- بیشتر نیروهای مسلح و محدود به دشمن است	۵	۴.۷
۶	میدان نبرد جنگ	نامشخص و نامرئی در صحنه جنگ- بیشتر در میدان نبرد همه جانبه و در مقیاس گسترده‌تر اجرا می‌شود	نامشخص و موربانه- ای در صحنه جنگ- فوری‌تر و پیچیده‌تر که بر تهدیدات فراتر از صحنه نظامی و به خصوص صحنه اجتماعی تمرکز دارد	مشخص و محدود به صحنه عملیات- اولویت اول در میدان نبرد نظامی و سپس مناطق شهری	۳	۳.۸
۷	سطح و شدت جنگ	تاکتیکی و راهبردی- عملیات نظامی محدود و کم شدت بدون ورود به یک جنگ کامل و مستقیم	تاکتیکی و راهبردی- عملیات نظامی محدود و کم شدت بدون ورود به یک جنگ کامل و مستقیم	تکنیکی، تاکتیکی، عملیاتی و راهبردی- عملیات پرشدت نظامی با گستره زیاد	۳	۳.۶
۸	بازیگران جنگ	پیام رسان‌ها و پلتفرم‌ها- نیروهای اجتماعی با ترکیب	شبکه‌های اجتماعی و پیام رسان‌ها و پلتفرم‌ها- نیروهای	نیروهای نظامی کلاسیک با ترکیب نیروهای	۴	۳.۹

ردیف	تفاوت	ترکیبی	هیبریدی	همه جانبه	وزن	میانگین	
		نیروهای شبه نظامی و کلاسیک	رسانه‌ای با ترکیب نیروهای اجتماعی	نامتعارف و شبه-نظامی			
۹	پیامد جنگ	باعث تغییر رفتار مردم و انفعال راهبردی مسئولین و کارگزاران می-شود	باعث تغییر رفتار مردم و انفعال راهبردی مسئولین می‌شود	باعث تحمیل اراده یا تسلیم و شکست کامل فیزیکی ساختارها و نیروهای مسلح می‌شود	۵	۴.۸	
۱۰	اولویت اجرای جنگ	اولویت با جنگ اطلاعاتی- سایبری- شناختی- رسانه‌ای و علوم نظامی	اولویت با جنگ شناختی- رسانه‌ای- پیام‌رسان‌ها- و علوم اجتماعی	اولویت با جنگ تمام عیار- دیپلماتیک و عملیات نظامی	۳	۳.۶	
		میانگین کل				۴.۲	۴.۲

تفاوت سه جنگ ترکیبی، هیبریدی و همه جانبه در ۱۰ حوزه: ابزار- هدف- تاکتیک- زمان- مخاطب- میدان نبرد- سطوح و شدت جنگ- بازیگران، پیامد و اولویت جنگ بر اساس طیف لیکرت در ۵ سطح خیلی کم معادل ۱، کم معادل ۲، متوسط معادل ۳، زیاد معادل ۴، و خیلی زیاد معادل ۵ مورد بررسی قرار گرفته است. همانطوری که مشخص است ۵ حوزه (هدف، تاکتیک، زمان، مخاطب و پیامد) دارای وزن ۵ معادل خیلی زیاد هستند و ۲ حوزه (ابزار و بازیگران) دارای وزن ۴ یعنی زیاد هستند و ۳ حوزه (میدان نبرد، سطوح و شدت جنگ و اولویت جنگ) دارای وزن ۳ معادل متوسط هستند. میانگین تمام حوزه‌ها متوسط به بالا یعنی زیاد و خیلی زیاد است، میانگین کل زیاد به بالا به دست آمده است و از طرفی میانگین کل وزن با میانگین کل حوزه‌ها برابر شده است. این امر از یک طرف بیانگر دقت کیفی بسیار خوب مصاحبه شونده‌گان در تفاوت بین هر سه جنگ است و از سوی دیگر بیانگر دقت کمی بالا در محاسبه حوزه-های تفاوت است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

جنگ ترکیبی با جنگ هیبریدی تفاوت دارد و جنگ هیبریدی در ذیل جنگ ترکیبی قرار دارد، به عبارتی دیگر جنگ ترکیبی محیط بر جنگ هیبریدی است. جنگ هیبریدی

متکی بر «به‌گزینی» و بهینه شدن است اما جنگ ترکیبی متکی بر «تلفیق» است. مثلاً وقتی سامانه سوخت بنزین خودرو تبدیل به برق می‌شود این یک اقدام هیبریدی است، یعنی یک اقدام سخت و ضد محیط‌زیست تبدیل به اقدام نرم و سازگار با محیط‌زیست تبدیل می‌شود. جنگ هیبریدی بیشتر متکی به اقدامات نرم است، البته اقدام سخت نظامی و نیمه‌سخت هم در جنگ هیبریدی وجود دارد، در جنگ هیبریدی امکان اجرای عملیات سخت نظامی تمام عیار ضعیف است، بلکه بیشتر امکان اجرای جنگ محدود یا عملیات محدود متصور می‌باشد. جنگ ترکیبی بیشتر متکی به اقدامات سخت و نیمه-سخت است، جنگ هیبریدی بیشتر متکی به اقدامات نرم و هوشمند است. در جنگ ترکیبی همزمان با اقدامات نرم، امکان اجرای جنگ تمام عیار نظامی بیشتر وجود دارد. جنگ ترکیبی بیشتر شبیه به راهبرد است اما جنگ هیبریدی الگو یا پارادایم است. جنگ ترکیبی متکی به راهبرد است اما جنگ هیبریدی متکی به ابزار و روش است.

جدول (۲) تفاوت‌های جنگ ترکیبی با جنگ هیبریدی

ردیف	جنگ ترکیبی	جنگ هیبریدی
۱	متکی به تلفیق و ترکیب	متکی به به‌گزینی و بهینه شدن
۲	متکی به اقدامات سخت و نیمه‌سخت	متکی به اقدامات نرم و هوشمند
۳	امکان اجرای عملیات سخت نظامی و جنگ تمام عیار وجود دارد	امکان اجرای عملیات سخت نظامی و جنگ تمام عیار خیلی کم است
۴	احتمال جنگ گسترده و نامحدود	احتمال جنگ محدود
۵	متکی به ترکیب راهبرد	متکی به ترکیب ابزار و روش
۶	از جنس راهبرد	از جنس الگو یا پارادایم
۷	کم‌توجهی به اصل هزینه- منفعت و پرهزینه	توجه به اصل هزینه- منفعت و کم‌هزینه
۸	اولویت بخش لشکری	اولویت بخش کشوری
۹	متکی به عملیات بی‌قاعده	متکی به عملیات نامنظم
۱۰	جنگ شناختی در ذیل جنگ ترکیبی است	جنگ شناختی مکمل جنگ هیبریدی است
۱۱	هنرمندانه و مبتنی بر ابتکار است	هوشمندانه و مبتنی بر خلاقیت است
۱۲	اولویت با جنگ اطلاعاتی- سایبری- شناختی- رسانه‌ای و علوم نظامی	اولویت با جنگ شناختی- رسانه‌ای- پیام‌رسان‌ها- و علوم اجتماعی

وجوه اختلاف جنگ ترکیبی با جنگ همه جانبه عبارتند از:

- ۱- جنگ ترکیبی مبتنی بر شناخت و ادارک است و بیشتر به صورت شبکه‌ای و تأثیر محور انجام می‌شود اما جنگ همه جانبه مبتنی بر اشراف اطلاعاتی است و بیشتر به صورت تخریب محور انجام می‌شود.
- ۲- جنگ ترکیبی مبتنی بر اطلاعات تهاجمی و شناختی است اما جنگ همه جانبه مبتنی بر جنگ اطلاعاتی یا تهاجم اطلاعاتی و روانی است. در جنگ ترکیبی عملیات پیوست اطلاعات است و اطلاعات سلاح اصلی است اما در جنگ همه جانبه اطلاعات پیوست عملیات است و عملیات سلاح اصلی است.
- ۳- جنگ ترکیبی بر اساس راهبرد و فرماندهی و کنترل اقتضایی است اما جنگ همه جانبه بر اساس طرح‌های مبتنی بر شور ستادی و سامانه‌های نه‌گانه فرماندهی و کنترل است.
- ۴- جنگ ترکیبی همزمان در داخل و خارج و در منطقه خاکستری انجام می‌شود به همین دلیل دوست و دشمن، خودی، مرز و جبهه به سختی مشخص است اما جنگ همه جانبه معمولاً با دشمن خارجی در منطقه نبرد مشخص انجام می‌شود بنابراین دوست و دشمن و مرز مشخص است.
- ۵- در جنگ ترکیبی محوریت قدرت نرم قرارگاه‌های فرهنگی و اولویت با جنگ رسانه‌ای و سایبری است اما در جنگ همه جانبه محوریت قدرت سخت قرارگاه‌های عملیاتی و اولویت با اقدامات نظامی و تاکتیکی و جنگ الکترونیک است.
- ۶- جنگ ترکیبی مبتنی بر مولفه‌های قدرت ملی و براندازی است اما جنگ همه جانبه مبتنی بر مولفه‌های قدرت نظامی و کسب پیروزی است.
- ۷- جنگ ترکیبی مبتنی بر موج سواری و بی قاعده است اما جنگ همه جانبه مبتنی بر دستور عملیاتی و قاعده و نظم است.
- ۸- جنگ ترکیبی مبتنی بر فروپاشی از درون است اما جنگ همه جانبه مبتنی بر فشار از بیرون است.
- ۹- جنگ ترکیبی برای ناکارآمدی دولت و اقتدارزدایی از نظام است اما جنگ همه جانبه برای پیروزی نظامی و شکست طرف مقابل است.
- ۱۰- در جنگ ترکیبی فرماندهی و کنترل غیرمرکزی و لایه‌ای است اما اجرای آن به صورت شبکه‌ای و غیرمرکزی است. در جنگ همه جانبه فرماندهی و کنترل تمرکزی و ستاد محور است اما اجرا غیرمرکزی و یگان محور است.

۱۱- جنگ ترکیبی مبتنی بر اصول ملی جنگ است اما جنگ همه‌جانبه مبتنی بر اصول جنگ است.

۱۲- اصول جنگ ترکیبی و چگونگی اجرای آن با اصول جنگ همه‌جانبه و چگونگی اجرای آن متفاوت است.

۱۳- در جنگ ترکیبی اولویت با جنگ اطلاعاتی- سایبری- شناختی- رسانه‌ای و علوم نظامی است اما در جنگ همه‌جانبه اولویت با جنگ تمام‌عیار- دیپلماتیک و عملیات نظامی است.

در یک نگاه کلی تفاوت اساسی بین سه جنگ ترکیبی، هیبریدی و همه‌جانبه در ۱۰ حوزه طبق جدول زیر است.

جدول (۳) تفاوت سه جنگ ترکیبی، هیبریدی و همه‌جانبه

ردیف	تفاوت	ترکیبی	هیبریدی	همه‌جانبه
۱	ابزار جنگ	اولویت با ابزار نرم و نیمه سخت و سپس ابزار سخت	اولویت با ابزار نرم و نیمه سخت و سپس ابزار سخت	اولویت با ابزار سخت و سپس ابزار نیمه سخت و نرم
۲	هدف جنگ	محدودتر- ایجاد آشفته‌گی در ساختارهای اجتماعی، سیاسی و نظامی	خاص و محدود- ایجاد آشفته‌گی در ساختارهای اجتماعی، سیاسی و نظامی	گسترده‌تر- ایجاد آشفته‌گی در ساختارهای نظامی و دولتی
۳	تاکتیک جنگ	کوچک و محدود- استفاده از ضعف‌ها و کاستی‌های اجتماعی و داخلی	خاص و محدود- استفاده از ضعف‌ها و کاستی‌های اجتماعی و داخلی	گسترده و وسیع- استفاده از ضعف‌ها و تهدیدهای نظامی
۴	زمان جنگ	کلی‌تر و طولانی‌مدت‌تر برای تأثیرگذاری بر چندین جبهه	کلی‌تر و محدودتر برای تأثیرگذاری بر چندین جبهه	خاص و محدود در زمان جنگ برای تأثیرگذاری در یک جبهه
۵	مخاطب جنگ	به نظامی و غیرنظامی و نامشخص (دوست، دشمن، خودی، بی‌طرف) حمله شناختی و تبلیغاتی انجام می‌شود	به نظامی و غیرنظامی و نامشخص (دوست، دشمن، خودی، بی‌طرف) به غیرنظامیان حمله شناختی و رسانه‌ای انجام می‌شود	به نظامی و غیرنظامی حمله انجام می‌شود- بیشتر نیروهای مسلح و محدود به دشمن است
۶	میدان	نامشخص و نامرئی در	نامشخص و موربانه‌ای در	مشخص و محدود به

همه جانبه	هیبریدی	ترکیبی	تفاوت	ردیف
صحنه عملیات - اولویت اول در میدان نبرد نظامی و سپس مناطق شهری	صحنه جنگ - فوری تر و پیچیده تر که بر تهدیدات فراتر از صحنه نظامی و به خصوص صحنه اجتماعی تمرکز دارد	صحنه جنگ - بیشتر در میدان نبرد همه جانبه و در مقیاس گسترده تر اجرا می - شود	نبرد جنگ	
تکنیکی، تاکتیکی، عملیاتی و راهبردی - عملیات پرشدت نظامی با گستره زیاد	تاکتیکی و راهبردی - عملیات نظامی محدود و کم شدت بدون ورود به یک جنگ کامل و مستقیم	تاکتیکی و راهبردی - عملیات نظامی محدود و کم شدت بدون ورود به یک جنگ کامل و مستقیم	سطح و شدت جنگ	۷
نیروهای نظامی کلاسیک با ترکیب نیروهای نامتعارف و شبه نظامی	شبکه های اجتماعی و پیام رسان ها و پلتفرمها - نیروهای رسانه ای با ترکیب نیروهای اجتماعی	پیام رسان ها و پلتفرمها - نیروهای اجتماعی با ترکیب نیروهای شبه نظامی و کلاسیک	بازیگران جنگ	۸
باعث تحمیل اراده یا تسلیم و شکست کامل فیزیکی ساختارها و نیروهای مسلح می شود	باعث تغییر رفتار مردم و انفعال راهبردی مسئولین می - شود	باعث تغییر رفتار مردم و انفعال راهبردی مسئولین و کارگزاران می شود	پیامد جنگ	۹
اولویت با جنگ تمام عیار - دیپلماتیک و عملیات نظامی	اولویت با جنگ شناختی - رسانه ای - پیام رسان ها - و علوم اجتماعی	اولویت با جنگ اطلاعاتی - سایبری - شناختی - رسانه - ای و علوم نظامی	اولویت اجرای جنگ	۱۰

پیشنهادها:

- ۱- با توجه به اینکه هسته اصلی جنگ ترکیبی و هیبریدی، ذهن و ادارک است، لذا پیشنهاد می شود جنگ شناختی به عنوان ۲ واحد درسی در سطوح کارشناسی و کارشناسی ارشد تدریس شود.
- ۲- با توجه به اینکه جنگ همه جانبه توسط نیروهای مشترک انجام می شود، پیشنهاد می شود دوره عالی جنگ که سطح آن عملیاتی است و حلقه رابط بین سطح تاکتیکی و راهبردی است بازتعریف و اجرا شود.
- ۳- جنگ ترکیبی و هیبریدی در دوسطح تاکتیکی و راهبردی انجام می شود اما جنگ همه جانبه در سطح عملیاتی و راهبردی انجام می شود، به همین دلیل حلقه

مفقوده بین سه جنگ ترکیبی، هیبریدی و همه جانبه همان سطح عملیاتی جنگ است، بنابراین دانشگاه‌ها نیروهای مسلح باید سطح عملیاتی جنگ را تقویت نمایند.

منابع

- بختیاری، ایرج و ساعدی، بیژن. (۱۳۹۸)، «روند تکاملی جنگ و جنگ ترکیبی (از منظر فرماندهی و کنترل)»، علوم و فنون نظامی، ۱۵ (۴۹)، ۱۰۱-۱۲۷.
https://www.qjmst.ir/article_38082.html
- دوستی‌مطلق، سید نصیب‌ا... (۱۴۰۴)، جنگ هیبریدی، تهران انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- شریفی، شهاب، آیین‌نامه مرجع عملیات نیروهای مسلح ج.ا.ایران، (۱۴۰۳)، تهران انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- راجی، محمدهادی و افتخاری، اصغر، (۲۰۲۲)، جنگ ترکیبی غرب در برابر جمهوری اسلامی ایران تحلیل ابعاد و روش‌ها، تهران، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، ۲۸ (۱۰۹)، ۷۵-۱۱۱.
https://dpj.ihu.ac.ir/article_205399.html
- قاسمی، فرهاد، اسماعیلی، ایرج، (۲۰۲۱)، جنگ ترکیبی در سیستم بین‌المللی پیچیده آشوبی، فصلنامه مدیریت نظامی، ۱۷ (۶۶)، ۵۲-۹۲.
https://jmm.iranjournals.ir/article_29078.html
- کلاوزویتس، کارل فون، (۱۳۹۷)، ماهیت جنگ، ترجمه مرضیه خسروی، تهران، انتشارات روزگار نو.
- کمال زارع، حسین، (۱۴۰۳)، مقایسه قابلیت‌ها و اولویت‌های کشورهای هدف (آمریکا، روسیه، چین و رژیم صهیونیستی) در جنگ هیبریدی و ارائه مهمترین

الزامات مقابله جمهوری اسلامی ایران با تهدیدات ترکیبی، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.

- کلانتری، فتح... (۱۴۰۴)، راهبردهای مقابله با جنگ ترکیبی آمریکا، تهران انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- کلانتری، فتح... (۱۴۰۴)، مقایسه تطبیقی جنگ ترکیبی با جنگ هیبریدی، جزوه درسی، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- نوروزی، محمدتقی، (۱۳۹۵)، فرهنگ دفاعی - امنیتی، تهران، انتشارات سینا.
- Bilal, A, (2021), Hybrid Warfare New Threats, Complexity, and 'Trust' as the Antidote. *Nato Review*
- Gardner, Hall, (2021), Hybrid Warfare: Iranian and Russian Versions of "Little Green Men" and Contemporary Conflict. Rome: NATO Defense College.
- Johann Schmid, (2019), The Hybrid Face of Warfare in the 21st Century, *maanpoulustus-lehti*.
- Korybko, Andrew, (2020), Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach To Regime Change. Moscow, Russia: peoples ' Friendship University of Russia.
- Solmaz, Tarik. (2022). "Hybrid warfare": A dramatic example of conceptual stretching. *National security and the future*, 23(1), 89-102. <https://doi.org/10.37458/nstf.23.1.5>
- Mahmood, Nazish (2021); *Analysing Hybrid Warfare And Information/Cyber Operations, Webology*, 2021, 18 (4), pp.172-1731 fffalshs-03788137.